

Αλιβίζος (Λοϊζος) Σοφός. (2026b, 26 Μαΐου). Τεχνητή Νοημοσύνη ως «μαύρος χρυσός» της εποχής μας: Μύθος, τελετουργία και η επικίνδυνη ψευδαίσθηση της «ενσωμάτωσης». Alfavita.

Αλιβίζος (Λοϊζος) Σοφός¹

Καθηγητής Πανεπιστημίου Αιγαίου

Κοσμήτορας Σχολής Ανθρωπιστικών Επιστημών

Διευθυντής Εργαστηρίου Ψυχολογίας, Παιδαγωγικών Ερευνών και Μέσων στην Εκπαίδευση (ΕΛΨΠΕΜΕ)

Τεχνητή Νοημοσύνη ως «μαύρος χρυσός» της εποχής μας: Μύθος, τελετουργία και η επικίνδυνη ψευδαίσθηση της «ενσωμάτωσης»

Σε έναν κόσμο που αλλάζει με ταχύτητα φωτός, η Τεχνητή Νοημοσύνη (ΤΝ) δεν είναι απλώς ένα εργαλείο διδασκαλίας ή ένα διασκεδαστικό gadget. Είναι η νέα πολιτισμική τεχνολογία και ο καθοριστικός οικονομικο-κοινωνικός πόρος της εποχής μας – ανάλογος με το πετρέλαιο του 20ού αιώνα. Όποιος την κατέχει ουσιαστικά, την ενσωματώνει βαθιά στις πρακτικές του και την αξιοποιεί δημιουργικά, αποκτά συγκριτικό πλεονέκτημα: κοινωνική κινητικότητα, οικονομική ισχύ, εργασιακά πλεονεκτήματα. Όποιος την αντιμετωπίζει επιφανειακά, παθητικά ή την αγνοεί παντελώς, καταδικάζεται σε ψηφιακό αναλφαβητισμό και συνεπακόλουθα σε περιθωριοποίηση. Το ερώτημα δεν είναι πια «αν» θα χρησιμοποιήσουμε ΤΝ, αλλά «πώς» θα την κάνουμε πραγματικά δική μας, ή αν θα περιοριστούμε σε έναν νέο θεσμικό μύθο.

Ο μύθος της «σύγχρονης σχολικής ΤΝ»

Πριν από σχεδόν πενήντα χρόνια, οι κοινωνιολόγοι John Meyer και Brian Rowan, σε ένα κλασικό άρθρο του 1977, περιέγραψαν το φαινόμενο **«Μύθος και Τελετουργία»** που σήμερα βλέπουμε να επαναλαμβάνεται με δραματική επικαιρότητα: οι οργανισμοί, και ιδιαίτερα τα σχολεία, υιοθετούν συχνά δομές, ορολογίες και πρακτικές, όχι επειδή είναι πραγματικά αποτελεσματικές, αλλά επειδή είναι **θεσμικά νομιμοποιημένες**. Δεν υπηρετούν την ουσία, αλλά τον μύθο του «σύγχρονου», «καινοτόμου» και «προοδευτικού» θεσμού.

Σε τι αναφέρεται το φαινόμενο «Μύθος και Τελετουργία»;

Η κλασική προσέγγιση των οργανισμών θεωρούσε ότι η λογική της αποτελεσματικότητας κάνει έναν οργανισμό να υιοθετεί συγκεκριμένες δομές και αλλαγές, ως εκ τούτου ένας οργανισμός υιοθετεί τις δομές και τις πρακτικές που του επιτρέπουν να επιτελεί το έργο του πιο αποδοτικά. Αν μια εταιρεία, για παράδειγμα, εισάγει μια τεχνολογία διαχείρισης των δεδομένων της, αυτό υποτίθεται ότι γίνεται, επειδή πραγματικά βελτιώνει τη αποδοτικότητα της εργασίας και των πόρων που διαθέτει η εταιρεία. Η λογική, δηλαδή, είναι εργαλειακή: η δομή υπηρετεί τη λειτουργία.

---

¹ www.lsofos.com

Αλιβίζος (Λοΐζος) Σοφός. (2026b, 26 Μαΐου). Τεχνητή Νοημοσύνη ως «μαύρος χρυσός» της εποχής μας: Μύθος, τελετουργία και η επικίνδυνη ψευδαίσθηση της «ενσωμάτωσης». *Alfavita*.

Οι Meyer και Rowan ανέτρεψαν αυτή την αντίληψη υποστηρίζοντας ότι, ιδίως σε οργανισμούς όπως τα σχολεία, τα νοσοκομεία και οι δημόσιες υπηρεσίες, οι επίσημες δομές δεν υιοθετούνται κυρίως επειδή είναι αποτελεσματικές, αλλά επειδή είναι θεσμικά νομιμοποιημένες. Με άλλα λόγια, ο οργανισμός υιοθετεί ορισμένες δομές, πρακτικές, ορολογίες και θέσεις εργασίας όχι επειδή αυτές βελτιώνουν την πραγματική του απόδοση, αλλά επειδή η υιοθέτησή τους είναι αυτό που αναμένεται από έναν «σύγχρονο», «επαγγελματικό», «σοβαρό» οργανισμό του είδους του. Η υιοθέτηση λειτουργεί ως απόδειξη της συμμόρφωσης του οργανισμού με τους κυρίαρχους πολιτισμικούς μύθους της εποχής του, δηλαδή με ευρέως αποδεκτές αντιλήψεις περί του τι σημαίνει ένα καλό σχολείο, ένα καλό νοσοκομείο, μια καλή δημόσια υπηρεσία.

Ακριβώς εδώ εισέρχεται η έννοια του μύθου. Ως μύθος (το πρώτο σκέλος), δεν νοείται κάτι ψευδές ή φανταστικό. Νοείται ως μια ευρέως διαδεδομένη, θεωρούμενη ως αυτονόητη αντίληψη για το πώς πρέπει να οργανώνονται οι σύγχρονοι θεσμοί. Παραδείγματα τέτοιων μύθων στον χώρο της εκπαίδευσης είναι η αντίληψη ότι κάθε σχολείο πρέπει να έχει «όραμα και αποστολή», ότι κάθε εκπαιδευτικός πρέπει να έχει «πιστοποιήσεις», ότι κάθε εκπαιδευτική δραστηριότητα πρέπει να βασίζεται σε «μετρήσιμους μαθησιακούς στόχους», ότι κάθε σύγχρονο σχολείο πρέπει να ενσωματώνει «ψηφιακές τεχνολογίες» ή, πλέον, να έχει «πολιτική για την Τεχνητή Νοημοσύνη». Οι αντιλήψεις αυτές δεν είναι κατ' ανάγκην λανθασμένες, είναι όμως κοινωνικά κατασκευασμένες και θεωρούνται αυτονόητες σε έναν βαθμό που δεν επιδέχεται αμφισβήτηση. Όποιο σχολείο αρνηθεί να τις υιοθετήσει εκτίθεται κοινωνικά, καθώς θεωρείται οπισθοδρομικό ή ανεπαρκές.

Η τελετουργία (το δεύτερο σκέλος), αναφέρεται στις πράξεις, τις διαδικασίες και τα τεκμήρια μέσω των οποίων ο οργανισμός επιδεικνύει δημόσια ότι έχει υιοθετήσει τους κυρίαρχους μύθους. Το να συντάξει ένα σχολείο επίσημη πολιτική για την ΤΝ, να τη δημοσιεύσει στην ιστοσελίδα του, να διοργανώσει ημερίδα ενημέρωσης γονέων, να αναφερθεί στην ετήσια έκθεσή του, όλα αυτά αποτελούν τελετουργικές πράξεις. Το κρίσιμο σημείο είναι ότι η αξία τους δεν εξαντλείται στο τι πράγματι επιτελούν για τη μαθησιακή διαδικασία. Η σημασία των τελετουργιών αυτών έγκειται κατά κύριο λόγο στο ότι σηματοδοτούν προς τα έξω τη συμμόρφωση του οργανισμού με τις θεσμοποιημένες προσδοκίες της εποχής του. Η τελετουργία είναι ο τρόπος με τον οποίο ο μύθος εκδηλώνεται κοινωνικά ως πράξη.

Η συνδυασμένη λειτουργία μύθου και τελετουργίας οδηγεί σε μια θεμελιώδη διαπίστωση, αυτή της αποσύνδεσης (decoupling). Επειδή οι θεσμοποιημένοι μύθοι συχνά αντιφάσκουν μεταξύ τους ή είναι ασύμβατοι με τις πραγματικές απαιτήσεις της καθημερινής λειτουργίας, ο οργανισμός αναγκάζεται να διαχωρίζει την επίσημη δομή του από τις πραγματικές του πρακτικές. Έτσι, ένα σχολείο μπορεί να διακηρύσσει επισήμως ότι εφαρμόζει «εξατομικευμένη μάθηση», ενώ στην πραγματικότητα η διδασκαλία παραμένει μετωπική και ομαδοποιημένη. Μπορεί να έχει πολιτική «εκπαίδευσης σε ψηφιακές δεξιότητες», ενώ τα εργαστήρια υπολογιστών είναι κλειδωμένα τους περισσότερους μήνες του έτους. Μπορεί να επικαλείται «συνεργατική κουλτούρα», ενώ οι εκπαιδευτικοί λειτουργούν απομονωμένοι στις τάξεις τους.

Στην ελληνική εκπαιδευτική πραγματικότητα, το φαινόμενο εκδηλώνεται με εντυπωσιακή συχνότητα και θα μπορούσε κανείς να αναφέρει αρκετά οικεία παραδείγματα. Σκεφτείτε, για παράδειγμα, το ετήσιο σχέδιο δράσης που καλούνται να συντάξουν τα σχολεία στο

Αλιβίζος (Λοϊζος) Σοφός. (2026b, 26 Μαΐου). Τεχνητή Νοημοσύνη ως «μάυρος χρυσός» της εποχής μας: Μύθος, τελετουργία και η επικίνδυνη ψευδαίσθηση της «ενσωμάτωσης». Alfavita.

πλαίσιο του εσωτερικού και εξωτερικού συστήματος αξιολόγησης. Συχνά τα σχέδια αυτά συντάσσονται με ιδιαίτερη φροντίδα ως προς τη γλώσσα και τη μορφή τους, ενσωματώνουν τη σύγχρονη ορολογία, αναφέρονται σε «δείκτες», «στόχους» και «επιθυμητά αποτελέσματα», αλλά λειτουργούν περισσότερο ως κείμενα νομιμοποίησης παρά ως οδικοί χάρτες πραγματικής δράσης. Παρόμοια ισχύουν για τα σχέδια αυτοαξιολόγησης, για τα πρακτικά των παιδαγωγικών συναντήσεων, για τις δηλώσεις σχολικού οράματος. Όλα αυτά παράγονται με τελετουργικό τρόπο, υπηρετούν την προβολή του σχολείου ως σύγχρονου θεσμικού φορέα, αλλά αποσυνδέονται συχνά από την καθημερινή διδακτική πρακτική, η οποία ακολουθεί τους δικούς της ρυθμούς και τις δικές της λογικές. Βεβαίως τα παραπάνω δεν περιορίζονται μόνο στις δύο πρώτες βαθμίδες της εκπαίδευσης, καθώς ισχύουν και για την τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Εδώ μπορεί να γίνει μια προσεκτική διευκρίνιση, ώστε να μην παρανοηθεί η θεωρία. Οι Meyer και Rowan δεν ισχυρίζονται ότι οι εκπαιδευτικοί και οι διευθυντές των σχολείων είναι κυνικοί ή υποκριτές. Δεν υποστηρίζουν ότι κάποιος επιτηδευμένα παράγει κενά κείμενα προκειμένου να εξαπατήσει το κοινό του. Αυτό που υποστηρίζουν είναι κάτι πολύ πιο ενδιαφέρον. Η αποσύνδεση είναι ένας μηχανισμός επιβίωσης του οργανισμού σε ένα περιβάλλον αντικρουόμενων και συχνά μη ρεαλιστικών απαιτήσεων. Το σχολείο, (εδώ εννοούνται τα εκπαιδευτικά ιδρύματα γενικότερα), δεν μπορεί να ικανοποιήσει ταυτόχρονα όλες τις θεσμικές προσδοκίες που του απευθύνονται, οπότε επιλέγει να ικανοποιεί συμβολικά αυτές που οφείλει να επιδεικνύει δημόσια, ενώ διατηρεί στην πράξη τη λειτουργικότητά του μέσω άλλων, λιγότερο ορατών διεργασιών. Η αποσύνδεση, δηλαδή, δεν είναι αναγκαστικά παθογένεια, είναι σε μεγάλο βαθμό αναπόφευκτη συνθήκη της οργανωτικής ζωής σε σύνθετα θεσμικά περιβάλλοντα.

Η σημασία αυτής της θεωρίας για τη μελέτη της εκπαιδευτικής αλλαγής είναι κομβική. Μας εξηγεί γιατί τόσες πολλές μεταρρυθμίσεις φαίνεται να εφαρμόζονται και ταυτόχρονα να μην εφαρμόζονται, γιατί το επίσημο εκπαιδευτικό σύστημα παράγει αδιάκοπα καινούργιες πρωτοβουλίες χωρίς να μεταβάλλεται ουσιαστικά η διδακτική πραγματικότητα, γιατί οι εκπαιδευτικοί συχνά μιλούν δύο διαφορετικές γλώσσες, μία στα έγγραφα και μία στην τάξη. Στην εποχή της Τεχνητής Νοημοσύνης, η θεωρία γίνεται ξανά εξαιρετικά επίκαιρη, διότι μας προειδοποιεί ότι η πιο πιθανή πρώτη αντίδραση των σχολικών οργανισμών δεν θα είναι ούτε η ουσιαστική ενσωμάτωση ούτε η ρητή απόρριψη, αλλά η τελετουργική προσαρμογή: η παραγωγή των κατάλληλων κειμένων, η διοργάνωση των κατάλληλων ημερίδων και η εκφορά του κατάλληλου λόγου, χωρίς αναγκαστικά να αλλάζει αυτό που πραγματικά συμβαίνει στην καρδιά του εκπαιδευτικού έργου, δηλαδή στη σχέση εκπαιδευτικού και μαθητή μέσα στην τάξη.

Η ΤΝ και το φαινόμενο «Μύθος και Τελετουργία»;

Σήμερα, ο νέος μεγάλος μύθος είναι η «ενσωμάτωση της Τεχνητής Νοημοσύνης στην εκπαίδευση». Σχολεία και πανεπιστήμια σπεύδουν να συντάξουν **πολιτικές για ΤΝ**, να οργανώσουν ημερίδες, να αναρτήσουν λογότυπα με ChatGPT και Grok στην ιστοσελίδα τους, να συμπεριλάβουν φράσεις όπως «AI-enhanced learning» και «ψηφιακή μετασχημάτιση» στα ετήσια σχέδια δράσης. Αυτές οι κινήσεις λειτουργούν ως **τελετουργίες**: δημόσιες τελετές νομιμοποίησης που στέλνουν το μήνυμα «είμαστε επίκαιροι».

Αλιβίζος (Λοΐζος) Σοφός. (2026b, 26 Μαΐου). Τεχνητή Νοημοσύνη ως «μαύρος χρυσός» της εποχής μας: Μύθος, τελετουργία και η επικίνδυνη ψευδαίσθηση της «ενσωμάτωσης». Alfavita.

Όμως, όπως ακριβώς περιέγραψαν οι Meyer και Rowan, συχνά υπάρχει **αποσύνδεση** (decoupling) μεταξύ επίσημης εικόνας και πραγματικότητας. Το σχολείο μπορεί να διακηρύσσει ότι «ενσωματώνει ΤΝ», ενώ οι εκπαιδευτικοί εξακολουθούν να διδάσκουν μετωπικά, οι μαθητές να αντιγράφουν εργασίες από εφαρμογές της ΤΝ χωρίς κριτική σκέψη, και τα εργαστήρια πληροφορικής να παραμένουν κλειστά ή υποχρησιμοποιημένα. Η ΤΝ γίνεται ένα ακόμα «χαρτί» στο φάκελο της αξιολόγησης, όχι εργαλείο αλλαγής της διδακτικής σχέσης.

Το πετρέλαιο της γνώσης

Η σύγκριση με το πετρέλαιο, καθώς σήμερα είναι επίκαιρο πολιτικό και οικονομικό θέμα, δεν είναι υπερβολική. Και αυτό γιατί (ανατρέχοντας σε περασμένες περιόδους) γνωρίζουμε, ότι όσες χώρες, όσες εταιρείες όσα άτομα κατέκτησαν την εξόρυξη, την επεξεργασία και την τεχνογνωσία του πετρελαίου τον περασμένο αιώνα, ανέβηκαν οικονομικά και γεωπολιτικά. Αντίθετα, όσοι έμειναν απλοί εισαγωγείς ή θεατές, παρέμειναν εξαρτημένοι και περιφερειακοί δρώντες. Το ίδιο συμβαίνει σήμερα με την ΤΝ, ανάλογα με τον τρόπο αντιμετώπισης και χρήσης της ΤΝ:

- **Ουσιαστική κατοχή:** Ο εκπαιδευτικός που μαθαίνει να σχεδιάζει prompts, να αξιολογεί κριτικά τις παραγωγές της ΤΝ, να τη χρησιμοποιεί για εξατομικευμένη διδασκαλία, για δημιουργία υλικού, για ανάλυση δεδομένων μαθητών, μετατρέπεται σε αρχιτέκτονα μάθησης. Ο μαθητής που την χρησιμοποιεί όχι για να αντιγράψει, αλλά για να επεκτείνει τη σκέψη του, να προσομοιώσει πειράματα, να γράψει κώδικα ή να αναλύσει λογοτεχνικά κείμενα, αποκτά δεξιότητες που θα είναι ανταγωνιστικός στο μέλλον.
- **Επιφανειακή ή παθητική χρήση:** Το σχολείο που αρκείται σε «ChatGPT workshops» χωρίς βαθιά κατανόηση, ή ο μαθητής που χρησιμοποιεί ΤΝ μόνο για να γράψει εργασίες, δημιουργεί ψευδαίσθηση προόδου. Στην πραγματικότητα, ενισχύεται με αυτόν τον τρόπο η κοινωνική ανισότητα και το ψηφιακό χάσμα: οι λίγοι που ξέρουν να «αξιοποιούν» την ΤΝ θα προχωρήσουν, ενώ οι πολλοί θα μείνουν πίσω.
- **Απουσία χρήσης:** Το σχολείο ή ο εκπαιδευτικός που την απορρίπτει εντελώς, αυτοεγκλωβίζεται σε μια ρομαντική αλλά καταδικασμένη άρνηση. Σε λίγα χρόνια, αυτό θα ισοδυναμεί με το να αρνείται κανείς το διαδίκτυο, όπως έγινε και πριν 20 χρόνια.

Η πρόκληση για την ελληνική εκπαίδευση

Στην Ελλάδα, όπου η γραφειοκρατία και η θεσμική αδράνεια είναι ισχυρές, ο κίνδυνος της τελετουργικής προσαρμογής είναι τεράστιος. Ήδη βλέπουμε υπουργικές εγκυκλίους, επιμορφώσεις και «στρατηγικές» που μιλούν για ΤΝ με εντυπωσιακή γλώσσα, αλλά λείπει

Αλιβίζος (Λοΐζος) Σοφός. (2026b, 26 Μαΐου). Τεχνητή Νοημοσύνη ως «μαύρος χρυσός» της εποχής μας: Μύθος, τελετουργία και η επικίνδυνη ψευδαίσθηση της «ενσωμάτωσης». *Alfavita*.

η ουσιαστική υποδομή, η συνεχής επιμόρφωση των εκπαιδευτικών και, το πιο κρίσιμο, η αλλαγή κουλτούρας, σε επίπεδο διδασκαλίας και μάθησης.

Οι εκπαιδευτικοί δεν είναι υποκριτές όταν αντιδρούν. Ανταποκρίνονται σε ένα περιβάλλον αντικρουόμενων απαιτήσεων: να είναι «καινοτόμοι» για την αξιολόγηση, αλλά και να καλύπτουν την ύλη, να διαχειρίζονται τάξεις 20-25 μαθητών αντιμετωπίζοντας παράλληλα ελλείψεις. Η αποσύνδεση είναι μηχανισμός επιβίωσης. Όμως, στην περίπτωση της ΤΝ, το διακύβευμα είναι πολύ μεγαλύτερο. Δεν πρόκειται για μια ακόμα μεταρρύθμιση. Πρόκειται για το μέλλον της ίδιας της ανθρώπινης νοημοσύνης και της κοινωνικής ισότητας.

Προς μια ουσιαστική ένταξη

Για να μετατρέψουμε τον μύθο σε πραγματικότητα χρειάζεται κάτι ριζικό: να πάψουμε να βλέπουμε την ΤΝ ως «προσθήκη» και να την αντιμετωπίσουμε ως **πολιτισμική τεχνολογία** (όπως ο ατμός, ο ηλεκτρισμός, το πετρέλαιο, ο υπολογιστής) που επαναπροσδιορίζει συνθήκες εργασίας, τρόπους παραγωγής, σχέσεις εξουσίας, και σε σχέση με την εκπαίδευση: τι σημαίνει γνώση, μάθηση και διδασκαλία. Αυτό απαιτεί:

1. Συνεχή, πρακτική επιμόρφωση εκπαιδευτικών (όχι μόνο σε επίπεδο γνωστοποίησης πληροφοριών).
2. Αναθεώρηση προγραμμάτων σπουδών ώστε η κριτική και δημιουργική χρήση της ΤΝ να είναι κεντρική δεξιότητα.
3. Δημιουργία πραγματικών ψηφιακών υποδομών και ανοιχτών πόρων.
4. Καλλιέργεια μιας κουλτούρας πειραματισμού και της αποδοχής αποτυχίας – αντίθετα από την τελετουργική τελειότητα των εγγράφων.

Η ΤΝ δεν είναι ούτε σωτήρας ούτε δαίμονας. Είναι ο νέος πόρος που θα ανταμείψει όσους τον κυριαρχήσουν και θα τιμωρήσει όσους τον αντιμετωπίσουν ως ακόμα μία «μόδα». Το σχολείο του 21ου αιώνα έχει επιλογή: να παράγει τελετουργικά κείμενα ή να διαμορφώσει πολίτες που θα ανταπεξέρχονται πραγματικά στο μέλλον.

Η ώρα της ουσιαστικής ένταξης, ή της ιστορικής καθυστέρησης, είναι τώρα.